

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף קה

למדנו במשנה: אם הנגזל מחל לו על הקרן חוץ מפחות משהו פרוטה, הגזלן לא צריך ללכת אחריו להשיב לו אותה.

אמר רב פפא לא שנו וכו': דוקא כשהגזילה עצמה לא קיימת בעולם אלא הוא חייב לו כסף, אז אם הוא חייב לו רק פחות משהו פרוטה אין זה נחשב 'ממון' והוא פטור מלהשיבו. אבל אם החצי פרוטה מהגזילה קיימת בעולם, הוא חייב להחזיר לו אותה, כי אנו חוששים שמא לאחר זמן החפץ יתייקר ויהיה שווה פרוטה.

איכא דאמרי: אפילו אם הגזילה קיימת אין צריך ללכת אחריו, כי לא חוששים שמא היא תתייקר.

*

אמר רבא גזל שלוש אגודות: השוות שלוש פרוטות דהיינו כל אחת שוה פרוטה, ולאחר מכן ירד המחיר והם שוות ביחד רק שתי פרוטות. גם אם הוא החזיר לנגזל שתי אגודות, הוא חייב להחזיר לו גם את השלישית (ואם היא לא קיימת, מחזיר לו שוה פרוטה, תוס'), אפילו שהיא שווה עכשיו פחות משהו פרוטה, ואין חיוב השבה על פחות משהו פרוטה. מכיון שכשהוא גזל אותה היא הייתה שווה פרוטה, הוא התחייב כבר להחזירה. ואם הוא נשבע והודה, הוא חייב ללכת אחרי הנגזל להחזירה לו. (עיין תוס' שרבא נקט שלוש אגודות כדי לחדש שאפילו שהוא קיים מצות השבה בשתי האגודות הוא עדיין חייב להחזיר את השלישית).

ותנא תונא: והתנא שלנו (לעיל דף צו'): מסייע לכך. **גזל חמץ וכו'.** דוקא אם הוא מחזיר את החמץ עצמו הוא פטור מלשלם, אפילו שהחמץ כבר לא שווה כלום משום שהוא אומר לו 'הרי שלך לפניך'. אבל אם החמץ לא קיים, הוא חייב לשלם לו את דמיו ואפילו שעכשיו הוא לא שווה כלום, מכיון שבשעת הגזילה הוא היה שווה כסף הוא התחייב בכסף.

בעי רבא גזל שתי אגודות בפרוטה והחזיר לו אחת מהן: האם מכיון שעכשיו האגודה השניה שוה פחות משוה פרוטה, וגם בשעה שהוא גזל אותה היא היתה שוה פחות משוה פרוטה, אם כן הוא פטור מלהחזיר אותה. או שמכיון שהוא גזל שתיים והוא נתחייב בשעת הגזילה להחזיר את שתיהן (כי הן שוות ביחד שוה פרוטה) ממילא הוא חייב להחזיר שתיים ואפילו שעכשיו נשארה לו רק אחת שהיא שוה פחות משוה פרוטה (ראב"ד)?

הדר פשטה: לאחר מכן פשט רבא את הספק ואמר אין כאן גזילה והוא לא חייב להחזיר את האגודה השניה וגם השבה אין כאן. והגמרא מבינה שאין כאן השבה באגודה הראשונה שהחזירה. ומקשה: אם אין כאן גזילה אז יש כאן השבה! כי הסיבה שאין גזילה באגודה השניה היא רק בגלל שיש השבה באגודה הראשונה.

ומתרת: הכי קאמר: כוונת רבא הפוכה – אפילו שאין כאן גזילה (בכך שהוא לא מחזיר את האגודה השניה כי היא פחות משוה פרוטה) אבל גם 'מצות השבה' אין כאן, עד שהוא יחזיר אותה.

*

ואמר רבא הרי אמרו נזיר: נזיר שנטמא צריך לגלח את שערות ראשו, אם הוא גילח את כל שערותיו והשאיר שתי שערות, הוא לא יצא ידי מצות תגלחת.

בעי רבא: נזיר שגילח את ראשו והשאיר שתי שערות, ואח"כ גילח שיערה אחת, והשערה השניה שנשארה נשרה לבד. האם לא יצא ידי חובת גילוח כיון שהשאיר אז שתי שערות וכעת גילח רק שיערה אחת, או שכיון שלבסוף לא נשארו לו כלל שערות זה נחשב לגילוח.

קושיא על רבא: **א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא:** וכי האם רבא מסתפק במקרה שגילח את הראשונה ולאחר מכן נשרה השניה? והרי בוודאי שקיים מצוות גילוח, לפי שבתחילת הגילוח היה לו 'שיעור תגלחת' שהן שתי השערות, ורק לאחר שגילח שיערה אחת ונשארה שיערה אחת שאינה מעכבת, אז היא נשרה.

תירוץ: אמר ליה: רבא הסתפק במקרה שקודם כל נשרה שיערה אחת ואחר כך הוא גילח את השניה. האם כיון שלבסוף לא נשארו לו כלל שערות זה נחשב לגילוח. או שלא יצא ידי חובת גילוח לפי שבתחילה הוא השאיר שתי שערות והיה חייב בגילוח,

אבל כשהוא בא לגלח נשארה רק שיערה אחת שהיא אינה שיעור גילוח. ולכן הוא לא יצא ידי חובת גילוח והוא חייב לגדל את שערותיו ולגלחם שוב.

רבא פושט את ספקו: הדר פשטה שער אין כאן גילוח אין כאן: הוא לא קיים את מצוות גילוח לפי שלא נשארו לו שערות.

קושיא: אי שער אין כאן גילוח יש כאן: אם אתה מחשיב גילוח כזה כהסרת שיער, אז נמצא שהוא כן קיים את מצוות גילוח!

תירוץ: הכי קאמר וכו': למרות שאין כאן שיער הוא לא קיים את מצוות הגילוח. לפי שבתגלחת הראשונה הוא השאיר שתי שערות, ובתגלחת השניה הוא גילח רק שיערה אחת שאינה שיעור גילוח. ולכן הוא צריך לגדל את שערותיו ולגלח אותם שוב (בעל המאור).

*

ואמר רבא הרי אמרו חבית שניקבה: חבית העומדת על פתח ארובת התקרה וסותמת את הפתח המחובר בין הבית לקומה השניה, היא חוצצת בין הטומאה הנמצאת בבית שלא תעלה לקומה השניה. אבל אם יש בחבית נקב (בשיעור מסוים) שגורם לה לקבל טומאה, החבית כבר לא יכולה לחצוץ.

חבית שניקבה ויש שמרים של יין שסותמים את הנקב, הם מצילים את החבית מלקבל טומאה וממילא היא לא מעבירה את הטומאה לגג.

בעי רבא: אם הוא 'אגף' (= סתם) בטיט חצי מהנקב. האם מכיון שעכשיו כבר אין שיעור בנקב לקבל טומאה אם כן החבית לא מקבלת טומאה. או מכיון שהוא לא סתם את כל הנקב אין זו 'סתירה' והחבית כן מקבלת טומאה.

לאו משנתנו היא זו: כלומר זו משנה במסכת כלים. חבית שיש בה נקב וסתם אותו עם זמורה (= ענף עץ), והוא מירח בטיט מהצדדים של הזמורה שיסתם הנקב היטב, החבית לא מקבלת טומאה. ואם הוא סתם את הנקב עם שתי זמורות הוא צריך למרח גם בין הזמורות.

רב יימר מדויק - דוקא בגלל שהוא ממרח את הזמורה בטיט וסותם את הנקב לגמרי, החבית לא מקבלת טומאה. אבל אם הוא לא ממרח בטיט, היא מקבל טומאה. מדוע? והרי הזמורה חוסמת חצי מנקב. אלא מוכח שאם סתם חצי מהנקב בטיט החבית עדיין מקבלת טומאה.

דחייה: אמרי: אין ראייה. כי הסיבה שצריך למרח בטיט כשסתם את החבית בזמורה, אינה בשביל לסתום את כל הנקב אלא כי אם הוא לא ימרח אותה בטיט ה'סתימה' לא תחזיק מעמד ואין זו סתימה כלל. אבל אם הוא סותם חצי מהנקב בטיט יתכן שהחבית לא מקבלת טומאה.

*

ואמר רבא, הרי אמרו: במשנה לעיל צו ע"ב.

נשבע עליו מהו? אם לאחר שעבר הפסח ונאסר החמץ בהנאה נשבע הגזלן לשקר שהוא לא גזל, האם זה נחשב שהוא כפר ב'ממון' של חברו וא"כ כאשר יודה על האמת שהוא גזל יתחייב בקרבן אשם על שבועתו, או לא?

צדדי הספק:

מי אמרינו: האם כיון שאם החמץ יגנב יהיה על הגזלן לשלם לנגזל ממון, א"כ נמצא שהוא כופר לו 'ממון', או שאין זה 'ממון' כיון שכעת החמץ מונח לפנינו והוא כעפר בעלמא שהרי אינו שווה כלום.

מילתא דאיבעיא ליה לרבא פשיטא ליה לרבה: הספק הנ"ל שהסתפק בו רבא היה פשוט לרבה.

דאמר רבה: אדם שתובע את חברו 'שורי גנבת!', והוא טוען לו 'לא גנבתי!' אומר לו התובע 'א"כ מה הוא עושה אצלך?' עונה לו חברו '**שומר חינום אני עליו**', ונשבע שהוא שומר חינום ואח"כ הודה ששיקר ובאמת גנב, חייב קרבן שבועה, לפי שיש בטענתו 'כפירת ממון', שהרי ע"י טענתו רצה לפטור את עצמו מגניבה ואבידה (= אם השור היה גנב או נאבד ממנו) כדין שומר חינום, ובאמת הוא לא היה שומר חינום וחייב בגניבה ואבידה. וכן אם הוא ענה לו '**שומר שכר אני עליו**' חייב קרבן שבועה, שהרי ע"י טענתו רצה לפטור את עצמו אם הבהמה תישכר או תמות באונס, ובאמת אינו שומר שכר וחייב בזה. וכן אם הוא ענה לו '**שואל אני עליו**' חייב קרבן שבועה, שהרי ע"י טענתו רצה לפטור את עצמו אם הבהמה מתה מחמת מלאכה, ובאמת אינו שואל וחייב בזה.

עד כאן דברי רבה. כעת הגמ' מבארת איך רואים מכך שרבה לא הסתפק בספק של רבא.

אלמא: מדברי רבה מוכח שלמרות שהבהמה קיימת ונמצאת לפנינו, אבל כיון שאם היא הייתה נגנבת היה מצב שהוא היה כופר לו 'ממון' לכן גם כעת שהיא לא נגנבה והיא לפנינו זה נחשב שהוא כופר לו 'ממון' וחייב קרבן שבועה, א"כ גם לגבי חמץ ועבר עליו הפסח (שהסתפק בו רבא) זה נחשב כעת לכפירת 'ממון' וחייב קרבן שבועה, כיון שאם הוא יגנב הוא יהיה חייב לו ממון.

יתיב רבא רבה: ישב רבה ואמר את ההלכה הנ"ל (= גנב שנשבע לשקר שהוא שומר חנים / שומר שכר וכו') והודה חייב קרבן שבועה).

איתיביה רב עמרם לרבא לרבה: למדנו בבבלייתא - נאמר לגבי גזלן שנשבע לשקר **"וְכַחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שִׁקְרָהּ עַל אֶחָת מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לְחֹטֵא בְּהִנָּה"**, ומכאן לומדים שחייב קרבן שבועה רק אם הכחיש לגמרי שגזל, אבל אם הוא 'מודה בעיקר', דהיינו שהוא מודה שהשור אינו שייך לו אלא שהוא טוען שהוא לא גזל אותו, כגון שטוען 'אתה מכרת לי את השור', 'אתה נתת לי אותו במתנה', 'אביך מכרו לי', 'אביך נתנו לי במתנה', 'הוא רץ אחר פרתי ונכנס לרשותי', 'מאליו בא אצלי', 'תועה בדרך מצאתיו והבאתי אותו לביתי', 'שומר חנם אני עליו', וכו', ונשבע לשקר ואח"כ והודה, פטור מקרבן שבועה כיון ש'הודה בעיקר'. ע"כ הבריייתא. נמצא שגזלן שנשבע שהוא שומר חנים וכו' פטור מקרבן שבועה, ומכאן קשה על רבה שאמר שחייב.

א"ל תדורא: ענה לו רבה - חָסֵר לָב! (ויש מפרשים: עָצַל! או: משועמם!) הבריייתא עוסקת במקרה שהגזלן אמר לנגזל 'הילך', כלומר שמשיב לו את הגזילה מיד, וא"כ לא שייך לומר שאילו היא הייתה נגנבת היה מצב שהוא היה כופר לו 'ממון', שהרי הבהמה נמצאת לפנינו והוא מחזיר אותה עכשיו וכבר לא יתכן שהיא תיגנב, אבל אני דיברתי במקרה שהבהמה נמצאת באגם, וכיון שאינו משיב אותה מיד יתכן שהיא תיגנב.

קושיא על הבריייתא הנ"ל: 'אתה מכרתו לי' מאי מודה בעיקר איכא? מדוע אם הגזלן טוען לנגזל 'אתה מכרתו לי' זה נחשב ל'מודה בעיקר', והרי לטענתו השור כן שייך לו.

תירוץ: לא צריכא: מדובר שהגזלן טוען לו 'אתה מכרתו לי' ולא נתתי לך דמים, קח את שורך בחזרה ולך', וא"כ הוא 'מודה בעיקר' שהשור לא שלו.

קושיא על הברייתא הנ"ל: 'אתה נתתו לי', 'אביך נתנו לי', מאי מודה בעיקר איכא? כנ"ל, שהרי לטענתו השור כן שייך לו.

תירוץ: דאמר ליה: מדובר שהגזלן טוען לו 'נתת לי את השור (או אביך) על מנת שאעשה לך קורת רוח, ולא עשיתי, קח את שורך בחזרה ולך', וא"כ הוא 'מודה בעיקר' שהשור לא שלו.

קושיא על הברייתא הנ"ל: 'תועה בדרך מצאתיו', לימא איבעי לך לאהדוריה לי? אם הגזלן טוען לו שמצאו תועה בדרך, א"כ שיאמר לו הנגזל 'מדוע הכנסתו לתוך ביתך והרי היה לך להחזירה לי', וכיון שלא החזירה נמצא שגזלה וא"כ אינו 'מודה בעיקר'.

תירוץ: אמר אבוא דשמואל: מדובר שהגזלן נשבע לו כך: 'מצאתי אבידה ולא ידעתי' שהיא שלך ולכן לא החזרתי לך אותה', וא"כ הוא 'מודה בעיקר' שהיא אינה שלו.

*

תניא אמר בן עזאי ג' שבועות הן לעניין עדות אבידה. כלומר שהשביע את חברו שיעיד לו שראה את אבידתו, ונשבע לשקר שלא ראה, ואח"כ הודה שראה.

1. הודה שבאמת ידע שזו היא האבידה של חברו, אבל לא ידע מי הוא זה שמצאה.

2. הודה שבאמת ידע מי מצא את האבידה, אבל לא ידע שהיא אבידתו של חברו, כגון שראה אדם שמצא אבידה אבל לא ידע של מי האבידה.

3. לא הכיר בה ולא במוצאה (= יבואר מיד).

קושיא על המקרה השלישי: לא בה ולא במוצאה קושטא אשתבע: אם הוא בכלל לא ידע שנאבדה לחבירו אבידה ולא ידע מי מצאה א"כ הוא נשבע על אמת.

תירוץ: אימא בה ובמוצאה: צריך לגרוס 'בה ובמוצאה', דהיינו שהודה שבאמת ידע שנאבדה לו אבידה וגם ידע מי מצאה.

למאי הלכתא: לגבי איזו הלכה אמר בן עזאי שיש ג' שבועות?

לדעת רב אמר רבי חנינא - שכולן פטור מקרבן שבועה. ולדעת שמואל - בכולן חייב בקרבן שבועה.

ובפלוגתא דהני תנאי: והם נחלקו במחלוקת תנאים שנחלקו לגבי אדם שהשביע עד אחד שיבוא להעיד עבורו עדות ממון, וע"י עדותו הוא יחייב את הנתבע להישבע (= עד אחד מחייב שבועה), ואותו העד כפר ונשבע לשקר שאינו יודע לו עדות. לדעת רבי אלעזר ברבי שמעון חייב קרבן שבועה, לפי שדבר הגורם לממון דינו כממון, וכיון שאם הוא היה מעיד עבורו הוא היה מחייב את הנתבע להישבע, ויתכן שהנתבע לא היה נשבע לשקר והיה משלם, וא"כ נמצא שעדותו היא דבר שגורם ל'ממון', ולכן עדות של עד אחד נחשבת ל'ממון' וחייב בקרבן שבועה. ולדעת ת"ק דבר הגורם לממון אינו כ'ממון', כיון שהנתבע יכול להישבע ולהיפטר, ולכן אין עדות של עד אחד נחשבת כ'ממון' ופטור ממקרבן שבועה.

וכמו כן הם נחלקו לגבי אבידה: שמואל המחייב סובר ש'דבר הגורם לממון כממון', ואם יעיד שראה את האבידה במקום פלוני, יכול המאבד לדעת מי הוא בעל אותו מקום ולקחת את אבידתו, ונמצא שהוא נשבע על 'ממון' ולכן חייב קרבן שבועה. ורבי חנינא שפוטר סובר ש'דבר הגורם לממון אינו כממון', משום שאפילו אם העד יודע מי מצאה יתכן שהמוצא יטען שהיא נאנסה ממנו ולא יבוא לידי חיוב ממון, ולכן פטור מקרבן שבועה.

*

אמר רב ששת: הכופר בפיקדון וטוען שחבירו לא הפקיד אצלו כלום, ובאו עדים והעידו שהפקדון נמצא ברשותו, הדין הוא שמאותו הרגע שכפר הרי זה כאילו גזל את הפיקדון, וחייב אפילו באונסין כדין גזלן, ואפילו אם לא נשבע דינו כגזלן.

ותנא תונא: וכן למדנו בבבלי - נאמר לגבי שבועת הפקדון "או מַצָּא אֶבְדָּהּ וְכַחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שְׁקָרָא...", ומכאן **למדנו עונש**, שהרי נאמר בפסוק שלאחריו "וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת הָעֶשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂה אוֹ אֶת הַפְּקָדוֹן אֲשֶׁר הִפְקֵד אֹתוֹ", כלומר שחייבה אותו התורה שיהיה חייב באונסין כגזלן על הפקדון שהפקד אצלו, וזה העונש. **אזהרה מנין?** כלומר היכן הזהירה התורה שאסור לכפור בפיקדון שהופקד אצלו? שנאמר "וְלֹא תִכְחַשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ".

מאי לאו: לכאורה דברי הברייתא 'למדנו עונש' הכוונה על עונש כפירת הממון, דהיינו שמשעה שכפר בפיקדון נעשה עליו כגזלן וחייב באונסין אפילו שלא נשבע לשקר, וזהו עונשו, ומכאן ראייה לדברי רב ששת.

דחייה: לא: כוונת הברייתא לעונש שבועה, דהיינו שבמקרה שהוא נשבע לשקר אז עונשו שהוא חייב באונסין, אבל אם רק כפר ולא נשבע אינו חייב באונסין.

קושיא: **הא מדקתני סיפא:** והרי בסיפא של הברייתא הנ"ל מובא מקרה בו הגזלן נשבע לשקר (הגמ' תביא את הסיפא מיד), א"כ משמע שהרישא עוסקת במקרה שהוא לא נשבע.

תירוץ: אמרי: גם הרישא וגם הסיפא עוסקים במקרה שהגזלן נשבע לשקר, אלא שבסיפא מדובר שהודה מעצמו שנשבע לשקר, וברישא מדובר שבאו עדים והעידו שראו את הפיקדון אצלו ואז התברר שנשבע לשקר. במקרה שבאו עדים דינו כגזלן וחייב באונסין, אבל פטור מחומש וקרבן כיון שהחויב הוא רק אם הודה מעצמו, אבל בסיפא מדובר שהוא הודה מעצמו, ולכן הוא חייב גם בקרן וגם בחומש וקרבן. וכל זה רק אם הוא נשבע לשקר אבל אם לא נשבע יתכן שלא חייב באונסין, וא"כ אין מכאן הוכחה לדברי רב ששת.